

LO ROSSINYOL, UN SETMANARI INTEGRISTA GIRONÍ (1885-1887)

Carles Rahola al seu llibre *La Ciutat de Girona*¹ dedica tot un apartat al Periodisme, i, tot de passada, esmenta *Lo Rossinyol*. En la commemoració del Centenari del seu naixement, doncs, sembla oportú donar a conèixer aquest setmanari «satírico-tradicionalista», oblidat i gairebé desconegut. Sobretot perquè pot fornir-nos de nous elements per a conèixer la vida gironina del darrer quart de segle passat.

1. *Les polèmiques en el catolicisme espanyol.*

Al darrer quart del segle XIX.^è tingué lloc una polèmica àmplia i àgrria al si del catolicisme espanyol. L'afer s'originà amb la Restauració alfonsina, protagonitzada per A. Cánovas del Castillo. Alguns prohoms del tradicionalisme, en efecte, creieren que el programa canovista era perfectament compatible amb la doctrina de l'Església, o en tot cas, i a desgrat d'algunes discrepàncies, era bo de participar en el procés polític inaugurat per tal de conduir el Règim cap a l'acceptació plena de la doctrina política catòlica. En definitiva, tot mantenint fidelment la tesi (doctrina catòlica antiliberal), calia atendre's a la hipòtesi (doctrina del mal menor). Aquest grup secessionista dels carlisme estava presidit per Alejandro Pidal y Mon (1846/1913), el qual l'any 1881 fundà el partit La Unión Católica, integrat en la formació liberal-conservadora de Cánovas. La Unión Católica rebé la benedicció del Papa Lleó XIII, interessat que els catòlics participessin en la vida política real (política del «Ralliement à la République» a França). El partit de Pidal comptava també amb el beneplàcit de la gran majoria dels bisbes. Eren anomenats, pels seus adversaris político-religiosos, «mestissos». A Catalunya aquest corrent —que, en sentit ampli, podríem anomenar de liberalisme catòlic— comptava amb figures com J. Rubió i Ors, P. Eduard Lla-

¹ CARLES RAHOLA, *La ciutat de Girona*, vol. II, Ed. Barcino, Barcelona, 1929, pàg. 35 i ss.

nes, Mn. I. Gatell, Mn. E. Vilarrasa, etc. I com a òrgans periodístics disposaven de *El Criterio Católico* i el *Diario de Barcelona*.

Tanmateix, molts catòlics creien que no era possible cap mena d'aliança o col·laboració amb la monarquia alfonsina, perquè era lliberal i per tant no acomplia la doctrina (tesi) catòlica exposada per Pius IXe al Syllabus. Per a ells l'únic partit que garantia la fidelitat absoluta als principis de l'Església era el partit carlí. Així, doncs, intransigència doctrinal i carlisme —en la pràctica— s'identificaven. Un plet religiós esdevenia indistricablement un plet també dinàstic i polític. Amb la Restauració l'actitud intransigent del partit legitimista s'endurí.²

El capdavanter d'aquest corrent era Cándido Nocedal, representant a Madrid de D. Carles. El periòdic del partit era *El Siglo Futuro*. A Catalunya una de les figures més representatives del corrent era Sardà i Salvany, director de *La Revista Popular*. Comptavem, a més, amb el diari *El Correo Catalán*, dirigit per Lluís M.ª de Llauder.

Aquest partit intransigent era el que tenia més adeptes entre el clergat. L'any 1888 el bisbe de Barcelona, Jaume Català, informava a la Nunciatura de Madrid que el 90 % del clergat de la diòcesi era integrista. Al bisbat de Girona passava el mateix.³

Aquests mateixos anys, però, a Catalunya comença a conformar-se un tercer corrent, que amb el temps serà predominant i que renovarà l'Església catalana. Ens referim al corrent catalanista. Aquest corrent es congruïa al voltant d'un grup de clergues i laics prestigiosos que creien que la superació de les lluites intestines al si de l'Església només s'aconseguiria amb un programa col·lectiu de restauració nacional; el catalanisme era un camí de regeneració del País, i l'Església no podia ser-hi aliena. Els més destacats exponents d'aquest programa foren Jaume Collell (que amb aquest fi fundà el periòdic *La Veu de Montserrat* (1878), Mn. Cinto Verdager, el

² La bibliografia sobre el tema és molt àmplia. Vegeu, per exemple, RICARDO G. VILLOSLADA, *Historia de la Iglesia Católica*, vol. IV, *Edad Moderna*, Ed. B.A.C., Madrid, 1963, 3.ª ed., cap. 4, pàg. 568 i ss.

També, i referint-se només a Catalunya, JOSEP MASSOT I MUNTANER, *Aproximació a la Història religiosa en la Catalunya contemporània*, Col·l. Saurí, n. 11, Ed. Abadía de Montserrat, 1973.

³ Vegeu, ALBERT MANENT, *Un segle i mig d'Església catalana. Jesuïtes, il·lustrats, bisbes, integristes...* Una conversa amb el Dr. Bonet i Baltà, a *Serra d'Or*, n. 128 (maig, 1970), pàgs. 14-21.

canonge Almera, Milà i Fontanals, Duran i Bas,... i J. Torras i Bages (marcarà les diferències amb l'integrisme amb *El clero en la vida social moderna* (1888)).

Cal dir que les relacions entre els tres grups esmentats eren molt polèmiques. D'una virulència increïble. Era especialment àgria la postura des catòlics intransigents. De la seva crítica no s'escapava ni l'episcopat. Tots aquells que s'apartaven, ni que fos mínimament, dels seus plantejaments maximalistes eren acusats d'heretges i traidors. Malgrat fer professió del catolicisme més submís a les orientacions emanades de Roma criticaven immoderadament als seus adversaris. Bona part de l'Episcopat desaprojava aquestes actituds intransigents. A Catalunya els bisbes de Barcelona, Urquinaona, i de Tarragona, Vilamitjana, hagueren de publicar Pastorals i fins prendre mesures disciplinars, com la clausura de l'Associació «Joventut Catòlica» de Barcelona (1883), o el tancament i posterior selecció de professors i alumnes al Seminari de Tarragona (també el 1883). El mateix Papa Lleó XIII es veié obligat a intervenir en la polèmica, amb l'encíclica *Cum multa* (1882).

El pretendent D. Carles advertí que els seus partidaris s'extralimitaven i posaven en una situació delicada les seves relacions amb la Jerarquia eclesiàstica. Per això inicià una evolució cap a positures més moderades i contemporanitzadores. Aquest tomb d'orientació es plasma l'any 1885, en morir Cándido Nocedal. En comptes de nomenar com a representant seu a Madrid Ramon Nocedal, ell mateix assumeix la direcció del partit, i encomana a Francisco Navarro Villoslada de portar a terme la reorientació. Aquest canvi de política origina una escissió al si del tradicionalisme: l'any 1888 Ramon Nocedal se separa del carlisme per a fundar el partit integrista. Durant tres anys (1885/1888) la crisi era latent.

2. *Lo Rossinyol, portaveu de la intrasigència a Girona.*

Un exponent gironí de tot aquest complex mún de polèmiques i matisos subtils el constitueix el periòdic *Lo Rossinyol*. Si no fos perquè la seva ideologia responia a la sustentada per una majoria de la clerecia i un sector prou significatiu de la ciutadania, el seu interès seria mínim.

D'altra banda, la seva singladura és contemporània a la crisi interna del partit tradicionalista.

Lo Rossinyol surt a la palestra sense avergonyir-se de la seva ideologia. Es subtitula «Periódich satirich Tradicionalista». Era una publicació setmanal («Donarà un refilet cada setmana»), i escrit íntegrament en català. La redacció i administració eren al carrer de les Ferreries Velles, n.º 5. Cada número solt, de quatre planes a quatre columnes, de gran format, costava 2 quartos. El primer número és del 7 de març del 1885. A partir del número 17 (27 de juny) apareix amb una capçalera nova: un rossinyol a primer terme dalt d'una branca, i al fons una perspectiva de Girona des de la confluència de l'Onyar i el Ter. Alguns números es publicaren amb caràcter extraordinari: dos dedicats a Cándido Nocedal, un al P. Joan Planas, i un altre amb motiu del polèmic «Decret de la Sga. Congregació del Índice».

La ideologia de *Lo Rossinyol* és transparent, i no cal entretenir-nos-hi massa. Coincideix fil per randa amb la carlina intransigent. En tot cas és exposada amb enlluernadora claredat a l'editorial del primer número:

«... Lo Rossinyol és católich intransigent, sens distingos, sens componendas ni transacciones de cap clase. És acérrim enemich de tota aquesta genteta que's diuen católichs y fan maridatje ab lliberals, que 's diuen católichs y admeten una política impia *per se o en tesis* y solament religiosa *per accidens ó en hipòtesis*. En una paraula, és del tot enemich dels *mestissos*, sigan *grans* sigan *petits*. Es monárquich tradicional ó be tradicionalista, porque la política tradicionalista es l'única agrupació política catòlica. L'única que fomenta los interessos de la Esglesia. L'única que defensa lo poder temporal del Papa. L'única que destorba la revolució. L'única que pot salvar l'Espanya traguentla d'aquest precipici en que l'han posada sos espurs fills: *massons, lliberals y mestissos*. En una paraula, lo Rossinyol es católich com sos pares y anti-lliberal com ells mateixos (...).

El catolicisme només pot ser plasmant políticament pel partit carlí. Per això hi ha una total identitat entre política catòlica i política carlina. Aquesta simplista identificació entre fidelitat a la doctrina catòlica i carlisme ens pot sobtar, però per als col·laboradors del setmanari era una veritat sense fisures.

«... Resultant de tot això que avuy no hi ha ni pot haverhi

més catòlics que'ls tradicionalistes ... Està, per altre part, demostrat fins a la evidència que lo lliberalisme es pecat, y es una veritat inqüestionable que lo catòlich no pot ni deu transigir may ab lo lliberalisme y ab lo que representa lo mot *civilització moderna* ...».

«... y encara hi ha gent que's pensa y's creu que'ls carlins no son los unichs catòlics...».

«... ¡Com si entre catòlics, o entre carlins, que hic et nunc, ve a esser lo mateix, pogués haverhi divisions!...».⁴

Un cop afirmada aquesta identitat no trobem gens estranya l'oposició visceral als catòlics de la *Unión*. Són acusats, òbviament, de traïcionar la causa de l'Església.

«... La desgracia ha esset que una part del clero no ha tingut escrúpol en prendre cobert a la taula del festí lliberal ... De aquí que hi hagen pares Llanos, Perujos, Salameros, Zunzuneguis, Pazos y altres clergues que, tot predicant la obligació de què els sacerdots s'aparten de la política, han pres la actitud reprovable de fautors y auxiliars dels polítics contraris a la santa causa del catolicisme...».⁵

Encara és més negativa la postura dels setmanari enfront d'aquells grups o persones que, a desgrat de defensar postures polítiques progressistes, es confessaven catòliques. «El que molestava més als catòlics era que aquestes revistes presentessin Jesucrist com un simple mestre essení, l'Evangeli com un pur missatge de fraternitat i ... les afirmacions de Lleó XIII sobre el dret dels ciutadans a elegir les autoritats com a contràries a la doctrina del dret diví dels monarques...».⁶ Aquesta actitud d'incredulitat aflora especialment en referir-se als republicans.

⁴ Cfr. *Lo Rossinyol*, n. 1 (7 març, 1885), "¡Deu vos guard!"; n. 3 (21 març); n. 4 (28 març); i n. 46 (16 gener, 1886).

Cal dir que conservem els textos originals sense modernitzar l'ortografia.

⁵ *Ibid.*, n. 25 (22 agost), "Lo clero y la política", per Horaci.

Atacs a *Diario de Barcelona*, als números 5 (4 abril); 9 (2 maig), "La Unión y el Diario de Barcelona", per Magí.

⁶ Cfr. JOSEP M.ª MARQUÈS, "Estructures i mentalitats a l'església gironina (1875-1900); a *Revista de Girona*, núms. 75-77, fascicle 2 (1976), pàgs. 135-141.

Val a dir que aquest article de J. M.ª Marquès és excel·lent i una bona aproximació al tema.

«*La Federación* ha tenido la debilidad de confesar que la República democrática federal es compatible con el Syllabus y con la infalibilidad del Pontífice;... En la mateixa *Federación* sembla que hi ha algun redactor o col·laborador que se arriba a creurer que es bon catòlich,...».

«*La Federación* es un periòdich que no lo acabo de comprendre. En una plana sosté que es catòlica, y fins hi va a esgarrapades si li diuen que es un absurdo'l serho essent republicà, y en l'altra plana es burla dels actes que fa lo catolicisme...».

«*La Publicidad de Barcelona*..., escriu: En Valencia se ha constituido un centro republicano catòlico. Ahora, aten Vds. ese par de moscas por donde puedan?»⁷

L'etapa de *Lo Rossinyol* coincideix, com hem dit, amb un període de fortes tensions. El setmanari gironí participà arduosament en les polèmiques entre *mestissos* i *cimarrons*.

La primera escaramussa en què participa *Lo Rossinyol* fou l'ençetada pel bisbe de Plasència, amb una Pastoral en la qual acusava al Govern de ser catòlic només en aparença i de permetre que «profesores marcados con el sello de la bestia sigan en sus cátedras de pestilencia». Cal tenir present que el gener del 1884 Cánovas havia format nou govern. El ministeri de Foment i Instrucció fou ocupat per Alejandro Pidal. El bisbe de Plasència, doncs, a partir del discurs d'inauguració de curs a la Universitat de Madrid, pronunciat per Morayta, blasrava a A. Pidal i La Unió Catòlica. A petició del govern, el Papa Lleó XIII amonestà el bisbe de Plasència. Tanmateix, el periòdic *El Siglo Futuro*, amb l'article de Francisco de las Rivas *¡La Misma cuestión!*, responsabilitza de l'afer al Nunci de la Santa Seu a Madrid. Novament hagué d'intervenir-hi Roma. El Secretari d'Estat del Vaticà, el 15 d'abril, defensava al Nunci i recriminava al periòdic tradicionalista. Però, entretant, el bisbe de Burgo de Osma, D. Lagüera Menero, havia publicat una altra Pastoral en defensa de la postura del bisbe de Plasència. *Lo Rossinyol* s'adhereix amb entusiasme a la campanya a favor dels dos bisbes intransigents. I quan *El Siglo Futuro* obrirà una subscripció pública per a sufragar una edició popular de les dues Pastorals controvertides, el setmanari gironí al seu torn fa el mateix. A aquesta subscripció, significativament, hi col·laboraren 112 capellans del bisbat.

⁷ *Lo Rossinyol*, núms. 23 (8 agost); 28 (12 setembre); i 45 (9 gener, 1886).

El número 22 de *Lo Rossinyol*, corresponent al 1 d'agost del 1885, és un número extraordinari d'homenatge a Cándido Nocedal, amb motiu del seu traspàs. Amb tot, a partir d'aquest mateix número comença una nova i llarga polèmica. El motiu en fou l'edició d'*El proceso del Integrismo*, de l'ex-canonge de Girona, i aleshores canonge-xantre de Vic, Dr. Celestino de Pazos. El llibre era una refutació del *Liberalismo es pecado* de F. Sardà i Salvany. Al llarg d'una colla de setmanes *Lo Rossinyol* ataca l'obra de Pazos. No s'estalviarà ni la maledicència ni l'acusació personal.

«... Aquí están los Perujos, los Zunzuneguis, los Llanos, los Pazos y altres clergues pescadors de prebendes, condemnant-nos...; aquí está tota la plepa de llechs catòlich-lliberals que, desde las columnas de la Unión y demás periódichs mestissos, fan chor ab aquells exemplars sacerdots, defensors dels polítics lliberals que'ls aplaudeixen y els remuneren;...»⁸

L'Episcopat i Roma procuren d'apavaigar les dissidències entre catòlics, tot prohibint que es desqualifiquessin recíprocament, i negant als polemistes autoritat per a decidir qui era o no bon catòlic. Però no aconsegueixen massa res, perquè les mateixes recomanacions esdevenien tema de discrepància. Així s'esdevé, per exemple, amb l'encíclica *Inmortale Dei*.

«... En vista de la mateixa doctrina, declarem satisfets que, a Déu gràcies, res trobam que esmenar en nostra conducta com a periodistes. Afortunadament lo Sumo Pontífice parla tan clar y sas ensenyanças son tan prácticas, que en avant podrém defensarnos de las principals recriminacions ab que solen combatre'ns los catòlich-lliberals o mestissos...»⁹

Precisament amb motiu d'aquesta Encíclica, i trobant-se a Madrid per assistir a l'enterrament d'Alfons XII, 25 bisbes publicaren un document en què afirmaven «que cap periódich, revista, follet o publicació de qualsevol genèr té la missió de calificar ni definir si tal o qual teoria ú opinió cab o no dintre de la doctrina catòlica». Aquest document fou molt combatut per la premsa tradicionalista.

⁸ *Ibid.*, n. 32 (10 octubre, 1885).

El Dr. de Pazos, aquest mateix any 1885, fou nomenat canonge degà de la seu de Tortosa. Els intransigents ho interpretaren com un premi a la publicació del llibre, i n'hi fan retret (n. 37, 14 de novembre).

⁹ *Ibid.*, n. 38 (21 de novembre), "La Encíclica".

Lo Rossinyol afirmava —gratuïtament— que l'esmentat document «porta dessobre la reprobació del Prelat d'aquesta diócesis». I afirmava:

«... Y si en Espanya tots los partits polítichs menys un sostenen y proclamen y sancionen en sa constitució política aquells principis anticatólichs, podem afirmar que,..., a cap católich es lícit afiliarse a aquells partits ... Si aquells Bisbes ab son acte tan aplaudit per los enemics del Catolicisme han fet bé o mal, no som nosaltres qui ha de determinarho, ni tan sols dirho...».¹⁰

La polèmica s'arborava amb motiu d'un sermó del bisbe de Salamanca, fray Tomàs de la Cámara. El setmanari gironí reproduïx un article publicat al *Diario de Sevilla*, periòdic dirigit per Mateos Gago.

«... Trátase de un sermón .. en el que condena sin ambages toda la conducta política del partido tradicionalista en general, y a sus hombres y periódicos en particular; defiende a los católico-liberales,...; atribuye a los Obispos facultades e intervenciones políticas que Dios no les ha concedido;... Por nuestra parte protestamos y, si fuera preciso, juramos que jamás pondremos nuestros pies donde tales sermones se prediquen, ni donde se presenten tales predicadores...».¹¹

Un col·laborador anònim comenta el sermó, i escriu: «Además, farem notar ... que els Bisbes no son pas infalibles y, que, per lo mateix poden molt bé equivocarse...». Amb motiu d'aquest afer el periòdic de Salamanca *La Tesis*, integrista, hagué de suspendre la seva publicació. *Lo Rossinyol* sortí en defensa del seu correligionari.

«... *La Tesis*,... feya la ressenya d'un sermó predicat per lo Il·lm. Pare Cámara, que, per la materia en ell exposada y atesa la forma en que aytal materia tractá dit Reverendíssim Prelat, molestá greument als bons católichs, aixís com sembla que fou molt agradable als lliberals, sobre tot als mestissos...».

¹⁰ *Ibid.*, n. 47 (23 gener, 1886), "Lo de sempre", per Horaci. En termes similars de crítica acerba es manifesta Benet Torró en una carta tramesa al director de *El Correo Catalán*, i reproduïda per *Lo Rossinyol*, n. 48 (30 de gener).

¹¹ *Ibid.*, n. 49 (6 de febrer,

Al mateix número publica una "Endevinalla": "Los 25 Prelats firmants del document que tant ha cridat la atenció, eleven al Sumo Pontifice un missatge de incondicional adhesió ... En Bismark, en sa carta al Papa, ofereix a Sa Santetat lo testimoni de la més humil adhesió. Y finalment, lo Rvnt. Sr. Bisbe de Tarazona adopta la doctrina ... Se pregunta: De tots ells ¿qui ho ha fet més com cal?...".

«L'excel·lent periòdich catòlich *La Tesis*,... se despedeix del públich, confessant que's creya prestar a la Iglesia aquell servey que nostra Santa Mare... *La Tesis* se retira, no obstant, del estadi de la premsa, perque no vol exposarse a que escriptors llechs arrisquen sa autoritat d'escriptors, y, lo que es pitjor, sa reputació de catòlichs, dedicantse a assumptes religiosos, que are sembla que solament poden tractarlos aquells que han rebut del cel la divina missió de ensenyar la veritat,...».¹²

Aquestes actituds d'enfrontament amb la Jerarquia induïren al Pretendent a un canvi d'orientació. Aquesta postura més moderada comportà l'aflorament de dissensions al si del carlisme. De fet, ja el mes de novembre del 1885 alguns periòdics intransigents, i entre ells *Lo Rossinyol*, acusen els periòdics tradicionalistes *La Fe* i *El Cabecilla* de mostrar-se més favorables a la *Unión Católica* que no a *El Siglo Futuro* de Ramon Nocedal. Les discrepàncies cada dia són més patents, sobretot a partir del mes de març del 1886.

«Com ja saben nostres lectors, lo senyor don Francisco Navarro Villoslada dirigí als periòdichs de Madrid *El Siglo Futuro* y *La Fe* una carta, encaminada,... a corregir abusos que, a son modo de vèurer, ha comés en estos últims temps una part de la premsa tradicionalista de provincies. En ella suposa lo Sr. Villoslada que existeix un conflicte ocasionat per "tendencias funestíssimas que's van manifestant en varis periòdichs de provincies respecte dels Senyors Bisbes!". Nosaltres creyem sincerament que ... va equivocat,... En lloch havem vist que cap periòdich tradicionalista haja pres, com diu ell, la ofensiva contra cap Prelat en particular, ni molt menys contra'ls Bisbes en general...».¹³

Comença a incubar-se l'escissió del partit integrista acabdillat per Ramon Nocedal. Així, *El Diario de Sevilla*, dirigit pel publicista Mateos Gago, deixa de publicar-se. Davant de la situació *Lo Rossinyol* no dubta gens ni mica en definir-se, i es declara sense embuts, integrista. «som nocedalistas, no tenim d'amagarho».¹⁴

¹² *Ibid.*, núms 52 (27 de febrer); i 53 (6 de març).

Cal dir, tanmateix, que *La Tesis* fou substituït immediatament i sense solució de continuïtat per un nou periòdic, *La Tradición*.

¹³ *Ibid.*, n. 56 (27 de març), "La carta del Sr. Villoslada".

¹⁴ *Ibid.*, n. 63 (15 de maig).

Tanmateix, durant una colla de setmanes s'imposà la disciplina i una mena de treva.

«Ab la célebre qüestió de si en Espanya,... es possible esser catòlich sens esser carlista,... hi hagué la bogada que tots recordem. Se'ns manà que callésem, y vàrem callar. ... el cas es que avuy en Espanya solament los carlistas son los catòlichs,...».¹⁵

Aprofitant aquest parèntesi, *Lo Rossinyol* canvia de front. Es gira vers el corrent catalanista. Vol dir que començava a inquietar-los. Aquest viratge es manifesta en un doble sentit. D'una banda en el propòsit d'apropar-se el programa catalanista, tot afirmant que el catalanisme «autèntic» era el tradicionalisme. En aquest aspecte *Lo Rossinyol* reproduïx el Manifest del Duc de Madrid a favor dels furs de Catalunya, Aragó i València, del 16 de juny del 1872; transcriu també el furs catalans; i publica una sèrie d'articles foralistes, com *Catalunya, Nostre Catalanisme, Los enemichs de Catalunya*, etc. En un segon sentit en els atacs a la premsa catòlico-catalanista, i més concretament contra Mn. Jaume Collell i *La Veu de Montserrat*.¹⁶

A primers de febrer del 1887, tanmateix, es clou el període de treva. N'és la causa immediata una carta del Secretari de la Congregació de l'Índex, fra Pius Sacheri, que elogiava desmesuradament *El liberalismo es pecado*, i condemnava *El Proceso del Integrisimo*, del canonge de Pazos. El document romà féu reviscolar l'entusiasme dels intransigents.

«... En mitj de la universal alegria ab que los catòlichs celebren l'aprobació del immortal llibre del Dr. Sardà y Salvany, *El liberalismo es pecado*,... resulta clarament exposada la transcendentalíssima importancia de la esmentada aprobació donada per la Sga. Congregació del Indíce...».¹⁷

Envalentonats amb aquest recolzament, els intransigents reprenen la crítica contra els periòdics no prou ortodoxos. Immediata-

¹⁵ *Ibid.*, n. 89 (15 de desembre), "Llum", per Dr. Clar-y-Net.

¹⁶ *Ibid.*, núms. 36 (4 de novembre, 1885); 79 (4 de setembre del 1886); 80 (11 de setembre); 81 (18 de setembre). I els atacs contra *La Veu de Montserrat*, als núms. 88, 89, i 94.

¹⁷ *Ibid.*, n. 97 (4 de febrer, 1887).

Al mateix número, vegeu articles com "La Sga. Congregación del Indíce y un opúsculo del Dr. Sardá", per Benet Torró; o "¡Victoria!", pel Dr. Clar-y-Net.

ment *Lo Rossinyol* obra una subscripció pública sota el lema *Gloria al Doctor Sardá*. Una vegada més es confirma l'aguda observació de Joan Vinyas: «La secció més original d'aquells setmanaris acostumava a ésser la de subcripcions obertes en obsequi de qualsevol escriptor o personatge de la seva corda, en les quals per la mòdica quantitat de dos o tres quartos,... s'esbrabava el donant amb mitja columna de dicteris contra la mestisseria».¹⁸

Però la història no havia dit encara la darrera paraula. Malgrat la satisfacció i entusiasme despertats pel document romà i les adhesions rebudes (com «la felicitació que alguns seminaristes d'esta ciutat han dirigit al Dr. Sardá»), altres fets assenyalaven que l'actitud de la Jerarquia catòlica era bastant més moderada. A Vic, per exemple, el bisbe Josep Morgades no sembla pas entusiasta.

«En carta rebuda de Vich se'ns compta que alguns estudiants d'aquella diócesis acudiren a sol·licitar del Revm. Sr. Bisbe permís pera felicitar al Dr. Sardá ... Sembla que'l Prelat se negà a donar lo permís e imposà als postulants la penitència, correcció o lo que sia, d'anar per espay de vuyt dias a dir la lliçó devant de S.S.I.».¹⁹

Amb el número 98, del 12 de febrer del 1887, s'acaba la col·lecció de *Lo Rossinyol* de què hem disposat. No s'acaba pas, però, l'afer del document romà. «Per indicació d'alguns bisbes —concretament Vilamitjana i Morgades— i de polítics com Pidal i el comte de Canga Argüelles, el pare Llanas redactà llavors *La exposición a Su Santidad León XIII acerca de la actual crisis religiosa*, publicada el 1887. Fou signada amb el nom genèric de «Varios católicos españoles» i posava les coses al seu lloc. Roma s'adonà que, amb tants apassionaments congriats, no havia actuat prudentment. La mateixa Congregació de l'Índex, però aquesta vegada amb la signatura del cardenal Prefecte, Fra Martinelli, envià una altra lletra més extensa on volia fer precisions important...».²⁰

Totes les dades ens porten a creure que *Lo Rossinyol* continuà editant-se fins el 1888, quan va produir-se l'escissió definitiva dels integristes, seguidors de Ramon Nocedal, i dels carlins fidels al Pretendent. Aleshores *Lo Rossinyol* es transforma, sense pràctica-

¹⁸ Cfr. JOAN VINYAS, *Memòries d'un gironí*, Imp. Masó, Girona, 1932, pàg. 59.

¹⁹ *Lo Rossinyol*, n. 98 (12 de febrer, 1887).

²⁰ Cfr., Bonet i Baltà, a l'*art. cit.*, d'Albert Manent, pàg. 339.

ment solució de continuïtat, en *El Integrista* (gener del 1888/gener del 1891), de títol prou explícit.²¹

3. *Lo Rossinyol, una visió de l'actualitat gironina.*

Lo Rossinyol ens forneix informació sobre la vida a les comarques gironines d'aquells anys, sempre des de la seva òptica particular.

En primer lloc, les polèmiques que manté amb la premsa local. Perquè si *Lo Rossinyol* es publica és per a contrarrestar la influència de la premsa irreligiosa.

«... Era molt sensible, en efecte, que vejessen la llum en ella (Girona) quatre o sinch periódichs defensors de la pesta moderna, y entre ells dos d'escomunicats, *El Demócrata* y *La Solución*, y que no hi hagués ni una petita fulla que sostingués ab valentia los sants principis...».²²

Certament, com escriví Josep M.ª Marquès,²³ «El bisbe Sivilla va ser parc en fulminar anatemes. Condemnà el 1884 *La Solución*, de Girona, per espiritista i racionalista; *El Demócrata*, titllat de volterà i maçònic». La polèmica més constant la manté *Lo Rossinyol*, amb *El Demócrata*, «ògan del partit democràtic» (possibilistes de Castelar), dirigit per Artur Vinardell Roig. Eren picabaralles ideològiques, sovint provocades per Ozcàriz, i sense massa interès. A vegades eren notes que calia desmentir.

«Según *El Demócrata* de Gerona, casi todos los días y a la misma hora se reunen varios carlistas de sotana de aquella ciudad para hacer ejercicios militares...».²⁴

Lo Rossinyol arremet també sovint contra *La Lucha* («òrgano

²¹ Cal, doncs, corregir la informació de Jaume Guillaumet, *La Premsa de les comarques gironines*, Ed. Selecta, Barcelona, 1977, pàg. 30.

De fet, el número 1.er de *El Integrista* (8 de gener del 1888) fa palesa aquesta continuïtat: "Advertencia: En atención a que este semanario viene a proseguir,... la campaña antimestiza que,... ha venido sosteniendo hasta ahora el periódico satírico *Lo Rossinyol*, se considerará como suscritores a *El Integrista* a todos los que lo eran del citado periódico que ha dejado de publicarse...".

²² *Lo Rossinyol*, n. 1 (7 de març, 1885).

²³ Cfr. J. M.ª Marquès, *art. cit.*, pàg. 139.

²⁴ Notícia publicada pel periòdic democràtic de Madrid *El Liberal*, i desmentida per *Lo Rossinyol*, n. 69 (sic per 68) (19 de juny, 1886).

del Partido Liberal») i *La Federación*. I dóna notícia de la publicació, el gener del 1887, d'un nou diari liberal, *La Nueva Lucha*, fundat pel diputat del partit lliberal dinàstic Fèlix Macià i Bonaplata.

Dels periòdics comarcals esmenta *El Eco Olotense*, que critica per publicar articles del P. Llanas; *El Bien*, de Canet de Mar, promogut per Claudi Omar, i al qual acusa de ser catòlico-liberal; i *El Eco Bisbalense*, que blasma per un article, «La libertad del pensamiento», de Joan Casamiquela.²⁵

Un altre dels grans temes de *Lo Rossinyol* fou el de la creació a diverses poblacions del bisbat d'escoles laiques. Es refereix, concretament, a les escoles promogudes per Bartomeu Gabarró a Sant Feliu de Guíxols i a la Bisbal, i a la fundada a Girona per Àngeles Sánchez.²⁶

Clama igualment contra les manifestacions anti-clericals o irreligioses. Aquestes manifestacions són atribuïdes, generalment, a la maçoneria.²⁷ I abasten actes molt diversos. Des de discursos públics:

«... lo dissapte passat, en mitj de les festes del Corpus, sortí un tal Joan Ginesta en un dels balcons de *La Federación*, y se tirá al carrer de la següent manera: "y ¿quien nos redimió de aquel infame y cobarde del Santo Oficio...?"».²⁸

A cerimònies civils, com «baptismes» («El dia 24 de setiembre último... d'un fill de Ciríaco Marull, a qui posaren els noms de Reflejo, Progreso, Inspirado») o enterraments (a Girona, el de Pere Costa i Galià; a Cassà de la Selva, un nen, «presidia la comitiva,... tot un senyor farmacèutich militar ab grau de capità», però el Govern Civil manà que el cadàver fos entregat a l'autoritat eclesiàstica).²⁹

Lo Rossinyol denuncia la presència a les nostres comarques d'al-

²⁵ Sobre *El Eco Olotense*, vegeu RAMON GABROLOSA, *Olot, els homes i la ciutat*, Ed. Selecta, Barcelona, 1969, pàg. 252.

CLAUDI OMAR I BARRERA, promotor de *El Bien*, era un escriptor i poeta florallesc; veu. J. M. F. (J. M.ª Ferrer) a C. Omar, *Diccionari de la Literatura Catalana*, Ed. 62, Barcelona, 1979.

²⁶ Vegeu, JOAN PUIGBERT, *Sobre algunes escoles laiques a les comarques gironines, 1885-1886*; a *Revista de Girona*, n. 85 (1979), pàgs. 313-364.

Més en general, JORDI MONÉS, *El pensament escolar i la renovació pedagògica a Catalunya (1833-1938)*, Ed. La Magrana, Barcelona, 1977, pàgs. 135 i ss.

²⁷ *Lo Rossinyol*, n. 4 (28 de març, 1885), "Caricias masónicas".

²⁸ *Ibid.*, n. 15 (13 de juny).

²⁹ *Ibid.*, núms. 32 (10 d'octubre); 39 (28 de novembre); i 89 (15 de desembre, 1886).

guns protestants. Concretament, el 20 de febrer del 1886, a l'Armentera, dos protestants acompanyats de Josep Geli i Benet Carreras, de Sant Pere Pescador, aplegaren un grapat de gent a «un saló de la casa del hisendat don Jaume Vilar». La parròquia organitzà a corre-cuita una funció de desgreuge.³⁰

També tenim constància de l'existència a Girona, més precisament al Pont Major, d'un grup d'espiritistes. Mn. Benet Torró, en un sermó a l'església del Carme, arremeté contra ells. Emilio Turbano replicà als atacs i va encetar-se una llarga polèmica que derivà cap a la defensa i atac del darwinisme.³¹

Dissortadament la majoria de col·laboradors de *Lo Rossinyol* signaven els seus articles amb pseudònims. Tampoc consta qui n'era el director. En aquest sentit tenim poca informació. En canvi, gràcies a notícies que publica el setmanari, podem fer-nos una idea de l'abast real del carlisme a Girona.

El setmanari ens assabenta de que 677 capellans gironins havien regalat, com a símbol d'adhesió, una escribania de plata al director de *El Correo Catalán*, Lluís M.ª de Llauder. Aquest nombre tan crescut de clergues, que representa gairebé el 80 % del clergat gironí, ens assenyalava clarament la forta implantació del tradicionalisme en els sectors catòlics.³²

Un dels capdavanterers de la intransigència a Girona era el Dr. Pere Reig, «catedràtic de filosofia al nostre seminari, figura de relleu en aquelles lluites, polemista exaltat i "ergotista" digne de les antigues aules de Salamanca».³³ A desgrat de no figurar mai la seva signatura en cap article, és molt probable que el Dr. Reig fos un

³⁰ *Ibid.*, n. 54 (13 de març, 1886).

³¹ *Ibid.*, núms. 17 (27 de juny, 1885); 48 (30 gener, 1886); 50 (14 de febrer). "Carta de Mossèn Benet Torró: "Reencarnaciones, espiritistas""; 51 (21 de febrer) "Segona Carta de Mn. Torró". La sèrie de Cartes s'allarga setmana rera setmana, fins a completar el número de deu.

³² *Ibid.*, n. 20 (18 de juliol). Cal tenir present que el nombre total de capellans del bisbat era uns 850.

Al n. 84 (15 de desembre, 1886) hom escriu: "Aquí tenim ... la satisfacció de poder gloriarnos de que 'ls seminaristes aixís com lo clero son, salvo raríssimas e insignificants individualitats, acèrrims integristes ... y excel·lents tradicionalistas".

També Joan Vinyas, *op. cit.*, pàg. 42, confirma aquesta apreciació: "Tanmateix, l'ambient del seminari era completament "cimarró"; els estudiants "mestissos" —assenyalats amb el dit— no crec pas que arribessin a una dotzena i la proporció, un xic major, era també ben reduïda entre els catedràtics".

³³ Cfr. Joan Vinyas, *op. cit.*, pàg. 42 i 59.

dels col·laboradors del setmanari. Trobem, en canvi, propaganda del seu llibre *Los mestizos, o sea El Moderantismo Español ante el Papa*. També apareixen algunes notes escadusseres sobre una causa contra el Dr. Reig promoguda per la Cúria gironina a instància del canonge magistral, Dr. Ricard Daniel, i sostinguda pel fiscal, Lluís Puig de la Bellacasa.

Un dels pocs col·laboradors que signa els seus articles és Mn. Benet Torró. La fama d'un i altre, el Dr. Reig i Mn. Torró, s'estenia més enllà del bisbat.

«Han cridat l'atenció de tots los bons barcelonins las conferencias donadas en «El Fomento Católico» y en la «Asociación de Católicos», per los senyors Dr. Reig en la primera societat, y més últimament per lo Rnt. D. Benet Turró en la segona...».³⁴

«La Parròquia de Sant Feliu ... siguié la Meca del cimarronisme gironí».³⁵ Així, amb motiu de la mort de Cándido Necedal s'hi celebraren uns solemnes funerals.

«La concurrencia fou numerosísima ... Presidiren lo dol lo Rnt. Sr. Párroco de Sant Feliu y lo M. Iltre. Dr. D. Joaquim Masmitjà, canonge arxiprest, no havent pogut presidir lo Rnt. P. Planas per trovarse indisposat, figurant además en primer terme lo Sr. Canonge Penitenciari, Dr. D. Salvador Quintana y los senyors Vidal de Llobatera, Baylina, Espelt, Rosa, Garriga y altres ... Hi assistí també una gran part del Clero y personas de todas las classes sociales».³⁶

Heus-ací esmentats alguns dels principals prohoms de la intransigència a Girona. El canonge Joaquim Masmitjà, «bon tradicionalista». El Dr. Salvador Quintana i Puig que «estigué dirigint per molts anys la important parroquia de Sant Feliu» i que «en los últims anys fundà y dirigí la Casa o Col·legi de Caritat que proporciona medis per a facilitar la carrera eclesiàstica a un gran número de noys pobres de la diòcesi».³⁷

³⁴ *Lo Rossinyol*, n. 51 (29 de febrer, 1886).

Mn. Benet Torró era missioner diocesà. Cal tenir present que la Casa-Missió de Banyoles era, també, un dels focs importants del tradicionalisme a Girona.

³⁵ Cfr. Joan Vinyas, *op cit.*, pàg. 58.

³⁶ *Lo Rossinyol*, n. 24 (15 d'agost, 1885).

³⁷ *Ibid.*, núms. 78 (28 d'agost, 1886) i 58 (10 d'abril).

Sobre Joaquim Masmitjà, vegeu la biografia de TOMÀS NOGUER, *Biografia del*

I el P. Joan Planas. D'ell són dues cartes que *Lo Rossinyol* reproduceix; una dirigida a Josep Coderch, President del «Centro Moral Gerundense», i l'altra a Joan Pau Peres, President de la «Escuela Católica de Obreros». El setmanari dóna compte de la seva malaltia («Lo dimecres passat, 30 de mars, a les 7 del vespre, s'administrá lo Santíssim Viátich al Revm. P. Lector Joan Planas, Provincial de la ordre dominicana,...»).³⁸ El número 10 d'abril és tot ell dedicat al P. Planas, amb motiu de la seva mort («lo diumenge propasast, 4 del corrent mes d'abril entre 3 i 4 de la matinada»). Segons *Lo Rossinyol*,

«... religiós exemplaríssim per sa acrisolada virtut y sa profunda ciencia ... la ciencia religiosa ha perdut en Espanya un sabi illustre, la predicació apostólica un orador insigne, y la comunió tradicionalista, únich baluart per ara del catolicisme, un adicte acèrrim... En qüestió de principis católichs y de la relació d'aquests ab la política, professá sempre... la més rígida intransigencia, mostrand-se en los últims temps molt conforme ab lo comportament de *El Siglo Futuro* y reprobant la conducta de *La Fe*,...».³⁹

Siervo de Dios M. Iltre. Dr. D. Joaquín Masmitjá y de Puig,... Girona, 1952.

Sobre el Dr. Salvador Quintana, vegeu J. M.ª MARQUÈS, *art. cit.*, pàg. 136.

³⁸ Les Cartes esmentades a *Lo Rossinyol*, núms. 15 (13 de juny) i 16 (20 de juny). Altres notícies al n. 57 (3 d'abril del 1886).

³⁹ *Ibid.*, n. 58 (10 d'abril).

Publica una àmplia biografia, de la qual ens sembla interessant fer-ne un breu resum: Nat a Navata, “vers los dias 25 ó 26 de novembre de l'any 1810”. Els seus pares eren Joan Planas “doctor en medicina”, i Elisabet Congost. L'any 1826 ingressa a l'orde dominicana, al convent de Girona. L'any 1831 reb la tonsura i ordres menors, a Vic, a mans dels Bisbe Pau de Jesús Corcuera. S'ordena de prevere “prévia dispensa per falla d'edat”. Obté el grau de Lector als 23 anys. El 1835, amb la desamortització, es “destinat a la ensenyança de Filosofia en lo Seminari Tridentí” de Girona. “Poch temps después *mercés* a la *protecció* d'homes que, investits d'autoritat eclesiàtica, tenian la *enveuable* pretensió de congeniar ab los barbrers y favorir als enemichs de les ordres religioses, fou nombrat ecónom de la parroquia de Calonge, població de les més perdudes y revoltoses del bisbat, en la que feya poch temps que'ls partidaris de la revolució havien assassinat al sacerdot encarregat de la parroquia”. Més tard regenta Bordils. I inicia el ministeri de la predicació. Entre els anys 1854-1857 es feren famoses les seves predicacions a el Calvari, de Girona, a les tardes dels dies de festa. Hi acudia tanta gent que “alarmaren als liberals ... en termes que no pararen fins que'l governador civil acabés per prohibir terminantment las devotas processons...”. Funda la Casa-Missió de Banyoles. “Quan ... se verificaren las remorosas eleccions de diputats pera las Corts Constituyents de 1859, acceptá ... la candidatura en que l'incloueren los católichs del districte electoral de Girona, y doná ... un sabi manifest... Durant

El número següent també és d'homenatge al P. Planas. A primera plana publica una fotografia de l'homenetjat, i a les planes següents reproduceix els elogis de *El Correo Catalán*, *El Siglo Futuro*, *Diario de Lérida*, *La Lealtad* de València, *Rigoletto*, de Madrid, *Semanario de Figueras*, *Revista Popular*, i *La Lucha* de Girona.

Que el P. Planas era una figura controvertida ens ho palesa la prohibició del Bisbe Sivilla que als funerals de Navata es pronuncies oració fúnebre.

«... La concurrencia ... fou bastant numerosa ... y hauria estat extraordinariament gran ... si en los funerals s'hagués pronunciat, com se desitjava, una oració fúnebre, lo que no fou possible perque lo ilustríssim Sr. Bisbe de la diócesis no tingué a be donar lo permís necessari, que al efecte se li havia demanat ... s'havia encarregat al Rnt. mossen Benet Torró... No som nosaltres amichs de criticar disposicions ... Però aixó no obstant, no sabem deixar de manifestar nostra estranyesa per aytal negativa, sobre tot tenint en compte que... en més d'una ocasió bastant recent s'han pogut pronunciar oracions fúnebres en los funerals d'algun sacerdot molt digne, pero que de molt no tenia la importancia ni la significació religiosa del P. Planas...».⁴⁰

D'entre els laics *Lo Rossinyol* esmenta Joan Garriga i Amadó («estimat suscriptor y correligionari, reputat metje d'esta capital»); Joaquim Coderch («procurador dels tribunals d'esta ciutat»); Joan i Baldiri Junyer, de Figueres;... També cal recordar Joan B. Falcó, el qual a causa d'una collaboració publicada al setmanari fou acusat del delictes d'injúries; però el tribunal l'absolgué («Rebian ... un públich y afectuós testimoni de nostre agraïment tan be'l distingit lletrat Joan Puigbert com l'intelligent y actiu procurador don Pere Mas, estimats amichs nostres que han desplegat en la defença y representació del suposat delinqüent l'acert e ilustració que'ls distingeix...»)⁴¹

lo mateix període... portant ab lo més gran accert la direcció de El Norte... Durant la celebració del últim Concili ecumènic,... passá a Roma, ahont tingué varias audiencias particulars ab lo immortal Pio IX,... que'l apreciava en gran manera...".

⁴⁰ *Ibid.*, n. 65 (29 de maig).

⁴¹ *Ibid.*, núms. 61, 63, 91, i 93 (8 de gener, 1887).

Sobre Joan B. Falcó, vegeu JOAN VINYES, *op. cit.*, pàg. 59.

Certament, «el carlisme no tenia pas centres ni organitzacions, però cada centre catòlic i fins cada confraria n'era un; no feia pas mítins, però hi havia cada novenari que n'era una tanda».⁴² A la ciutat de Girona, per exemple, comptava amb el «Centro Moral Gerundense», i amb la «Escuela Católica de Obreros». A Banyoles amb l'associació «Joventut Católica», fundada l'any 1883, i que estrenà local el 1885. A Figueres hi havia també «El Centre de Catòlics». A la Bisbal estava en tràmit la constitució d'un altre Centre. La relació d'aquests centres confessionals amb l'integrisme és innegable.

«... Igualment s'obrirà dintre curt temps altre Centre de Catòlics en la Bisbal, qual reglament está ja aprovat per lo Govern Civil de la provincia... Podem assegurar ... que tots ells se fundan sobre la base de la santa intransigencia catòlica y tradicionalista, sens que hi tinga res que véurer la mestisseries contra la qual principalment se treballa ab la creació de aquests centres».⁴³

Una darerra nota volem dedicar-la a l'esmentada «Escuela Católica de Obreros». El pensament social del tradicionalisme, si és que existia, era merament defensiu i retrògrad.

«... Y ja que ve al cas, plaunos donar una coral felicitació a todas las personas que s'esforçan en fer arrelar entre nosaltres institucions íntegrament catòlicas, destinadas, com la esmentada, a conduhir a la classe trevalladora per lo camí del bé y de la veritat en aquests tristíssims temps en que los partidaris de la democracia, explotant la ignorancia y la bona fe del poble, estafan miserablement als pobres trevalladors...».⁴⁴

I en parlar de la creació a Barcelona de «El Fomento Católico», presidit per Joan Manel Fors de Oliver, *Lo Rossinyol* diu que es proposava

«la reconstrucció dels antichs gremis, ab l'establiment de caixas especials pera auxiliar als agremiats...».⁴⁵

Sembla, doncs, que podem concloure que realment en els am-

Cfr. JOAN VINYES, *op. cit.*, pàg. 58.

⁴² *Lo Rossinyol*, n. 91 (24 de desembre, 1886).

⁴³ *Ibid.*, n. 16 (20 de juny, 1885).

⁴⁵ *Ibid.*, n. 34 (25 de desembre).

bients eclesiàstics i catòlics militants predominava un carlisme amarat d'intransigència religiosa. No podem, per tant, menystenir si tenim present la influència enorme del clergat a Girona, el tradicionalisme a l'hora d'estudiar la societat gironina del darrer quart del segle passat. El periodista de *El Resumen*, Adolfo Suarez de Figueroa, en un article que reproduí *Lo Rossinyol*, deia:

«Hay aquí pueblos liberales como Figueras y como Tortellà;... Pero puede decirse ... que están en proporción de uno por mil (...). De esa organización persistente está encargado el clero. Las sociedades religiosas, las cofradías de estos pueblos, no son otra cosa que los cuadros de reserva del ejército carlista».⁴⁶

JOAN PUIGBERT I BUSQUETS

⁴⁶ *Ibid.*, n. 84 (9 d'ocubre, 1886).